

Terms and Conditions

The Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept there Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Library

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Imprint:

Director: Mag. Renate Plöchl

Deputy director: Mag. Julian Sagmeister

Owner of medium: Oberösterreichische Landesbibliothek

Publisher: Oberösterreichische Landesbibliothek, 4021 Linz, Schillerplatz 2

Contact:

Email: [landesbibliothek\(at\)ooe.gv.at](mailto:landesbibliothek(at)ooe.gv.at)

Telephone: +43(732) 7720-53100

Dějiny Židů v Novém Bydžově.

Zpracoval

Josef Koudelka v Nov. Bydžově.

V Novém Bydžově stával počátkem 14. stol. klášter Minoritů, který r. 1421 vojáky Žižkovými byl se zemí srovnán a tato část města byla později Židům vymezena, kteří se jinde usazovati nesměli.

První písemná zmínka o Židech v N. B. je ve smlouvě z r. 1514, kde oznamuje se zápisem všem, jak nynieyssim tak i buduczym, že jsu předstupili do raddy Václav Zámečník a Židovka ... va¹⁾). Žid Lazar viní Beška t. r., že mu dal u Hory na vůz soudek zamčený a ten soudek jesti ztracen.

Již v těch dobách starali se Židé o své zemřelé, o čemž zápis z r. 1520 uvádí: Téhož r. pronajat jest ten kus obce za Štichovou zahradou, aby se tu kladli a svůj pohreb měli a z toho ouroku dáti a platiti mají ročního 10 gr. míš. a z každého přespolního umrlého, který by tu pochován byl, k obci platiti mají po 10 gr. míš.²⁾). Tato smlouva byla r. 1530 pozměněna a Židům dopuštěno s vůlí vší obce, že sobě zahradu udělali v té ulici, která jest mezi zahradou Štichovou a Churanovou a Konečného ze zadu³⁾). Z toho patrno, že zde již četná osada židovská můsila být.

Dne 22. května 1536 vydal Jan z Pernštejna o Židech a jich bytech přikázání, a jim pod pokutou 10 kop míš. uloženo, který by se v tom na budoucí časy nezachoval. Židé nesměli podruhů ani přespoleň Židů přechovávat a své domy jen křesťanům prodati pod uvarováním hněvu JMti. Vdovci Židu nebo vdově nebylo povolené opět novou domácnost si zařídit, než chce-li se Žid do toho domu oženit aneb Židovku vdát, tehdy vožeň se z města ven a Židovka tolíkéz a dům ten křesť. vosad. Přísné přikázání to žádným obyčejem nemá změněno beyti pod trestáním JMti.⁴⁾.

Dle královského nařízení z r. 1542 musili se Židé ze země vystěhovati nebo se dát pokřtíti. Brzy dáváno jim opět povolení k usazování na roční výpořeď a tak vidíme v B. od r. 1547—1564 opětné zakupování 14 domů přistěhovalými Židy⁵⁾). Židé již v těch dobách měli v B. svoji školu a synagogu, což vidno ze zápisu ze dne 17. dubna r. 1559. Téhož dne koupil Štěpán písář od Josefa Žida dům k valům ležící i se školou za 32 kopy hotových. A což se školy žid. dotejče, ta má v své míře zůstat do šesti let pořád zběhlých a oni Židé hned z ní úrok do šesti let k obci náležitě mají dátí⁶⁾). 24. ledna 1569 dává se Židům zápis na školu, uličku (dvou loket zšíří) a zahradu, ve které se pochovávají s podmínkou ohrazení gruntu a placení 8 gr. míš. při času sv. Jiří a sv. Havla⁷⁾.

Židé zdejší starali se o své neduživce a pro ně 10. března 1606 koupili dům za 195 kop míš. Šimon Žid, stojí v radě, přiznal se, že jest prodal dům, ležící vedle domu Mojžíše Žida s jedně a ulice s strany druhé, s tím vším k němu příslušenstvím starším Židům sousedům i jiným všem Židům obyvatelům zdejším, kterýžto dům za špitál pokládají⁸⁾.

R. 1625 koupili starší Židé k ruce vší osady žid. chalupu k Chudonicům za 100 kop míš. od císaře rychtáře Sloteyma, ale poněvadž v těch vojenských vpádech prodej sepsaný k zmrhání přišel a týž do knihy městské ingrossirován nebyl, žádal 11. ún. r. 1636 Jakub Leybl, toho času starší osady žid., aby týž trh do knih vepsán byl⁹⁾.

Za války třicítileté počet Židů v B. poklesl, ale zbylí byli r. 1633 přinuceni kontribuce bez protestů zapravit a spolu se sousedy všecka břemena nésti. Starší Židé spatřujíce, že jinak býti nemůže, uvolili se k obci 300 fl. rejn. zaplatiti¹⁰⁾). Po válce třicítileté byla všude veliká bída. R. 1656 Šimon Žid a Salomon Žid, oba sousedé zde v osadě židovské, hotově pánům zapůjčili 40 fl. r. na srážku solního handlu¹¹⁾), který zůstal v rukou Židů až do r. 1670, kdy jako živnost městská pronajat Krist. z Proseče. K nařízení r. 1659 byla žid. osada na valech proti kostelu sv. Trojice ohrazena, k čemuž přispěli Židé 6 fl. r. a 1000 hřebíků¹²⁾.

Synagoga byla té doby velmi sešlá, proto vyžádali si Židé 21. června 1660 vstoupení do rady a přednesli, kterak synagoga nebo škola jejich na samém rozboření zůstává, aby ji dle možnosti z gruntu zase znova vyzdvihnouti a vystavěti mohli¹³⁾.

Neblahé dlouhé spory vleklly se mezi řezníky křesť. a žid. od r. 1631—1691, které dobrovolným a nezrušitelným narovnáním skončeny. Židům bylo povolené týdně na dvou místech žid. osady zporážeti a košerovati 2 kusy hovězího dobytka a 12 kusů drobných zvířat. V případě podvodů nějakých byl každý takový Žid trestán pokutou 20 kop. míš. Meso směli jedině prodávat ve svých domech, nikoli v masných krámech mezi křesť.¹⁴⁾). Za dobu morové nákazy r. 1715 byl Šimon Šik stížen touto chorobou, pročež všichni Židé byli z B. vypuzeni k osadě Libni, odkud mnozí do Barchůvka se odstěhovali a zde si též synagogu vystavěli, která později zanikla. Zprávu o moru v B. prozradil žid. primátor Mojžíš Eliáš, začež byl od měšťanů pronásledován, ale úřadem podkomorským v ochranu vzat¹⁵⁾.

Uzavřením města za dobu moru 1715 a hrozným pádem ohně r. 1717 Židé byli do největší chudoby uvedeni a žádali v ponížnosti o ulevení různých poplatků do obecního důchodou. To vše bylo uváženo a 100 fl. r. Židé ihned složiti musili a druhé 100 fl. r. na čtyři čtvrtletní termíny odváděti povinni byli¹⁶⁾.

Město nechácelo trpěti přistěhovalých Židů a ohradilo se a žádalo podkomorský úřad, aby jich zproštěni byli. Výnosem z 9. máje 1722 bylo městu nařízeno, aby všechny cizí Židy v jistém krátkém terminu z města ven vybejti a odbejti hleděli a současně vydán krutý rád o žid. domech, obydlích, krámech, ženění, kšeftování, uzavírání města atd.¹⁷⁾.

Dle uvedeného nařízení z r. 1727 byli Židé odděleni v žid. městě a nařízením z r. 1727 výslovně se žádá, aby Židé ve všech městech, kde bydlí mezi